

Gandhi eta euskaldunak

PRUDEN GARTZIA

Euskaltzain urgazlea

Ez dakit, zehatz-mehatz, noiz erabaki zen abenduaren 3a *Euskararen Nazioarteko Egun* izendatzea, ezta nork, noiz edo zergatik¹. Suposatzen dut erbesteko Eusko Jaurlaritza izan zela, frankismopeko urte hits haietan euskaldunen kausari haus-poa eman nahian; edo, agian, ez zen Jaurlaritza bera izan, Interneten esku-eskura dagoen informazio urriaren arabera Eusko Ikaskuntza izan baitzen 1949an lehen aldiz ospakuntza antolatu zuena Iparraldean, baina ez dut uste horrek gauzak zuztarretik aldatzen dituenik. Alegia, kasu guztietan II. Mundu Gerraren ondorengo urteetan gaude, deskolonizazioa eta Nazio Batuen Erakundea antolatzen ari diren urteak hain zuzen ere; eta faxismoaren uztarritik libre zeuden euskaldunek *zerbait egitea* pentsatu zuten, euskaldunok sarri egin dugun gisan, eta *Euskararen Nazioarteko Eguna* asmatu zuten.

Bi aldiz pentsatzen hasi beharrik gabe berehala ikusten da zer zuten buruan: alde batetik, gure herriaren identitatearen elementu nagusia, euskara, *zazpi euskal herriak* batzen dituen; beste aldetik, kristau erlijioa, urte haietako euskaltzale gehien-gehientzat oraindik ere elementu ezinbestekoa, ezin

utzizkoa; eta hirugarrenik, munduan zehar ezagunenetakoa zen euskaldun baten aipamena, San Frantzisko Xabier, munduko misiolari guztien aitagoia, kondairaren arabera eldarnio artean euskaraz otoitz egiten ari zelarik hil zena. Kondaira aipatu dugu, baina zer da esan nahi duguna zehatz-mehatz, historia zientifikoa ala legenda hutsa? Hain justu ere hortxe dago koxka: euskaldunoi ez zaigu haizu, ez lehen, ez orain, eta ez gero ziur aski, gure euskalduntasuna aldarrikatzea mila eta bat oztopo eta eragozpen pairatu behar izan gabe; orduan ere Nafarroako patroï handiaren euskalduntasuna aldarrikatu beharra zegoen, *sasiko* Historiaren kontra, *egiazko* Historiaren alde. Horrela sortu zen *Euskararen Nazioarteko Eguna*, 1995etik aurrera EAEn instituzionalizatuta dagoena.

Eta duela lau bat hilabete azken aldiz ospatu genuen egunean berean, San Frantzisko Xabierrek ondo ezagutu zuen herri bateko pertsonaia nabarmen baten autobiografia iruzkintzeari ekin nion, Gandhirena hain zuzen ere. Egia esanda, kasualitate hutsa izan zen, baina agian inkontzienteki sortutako kasualitatea. Izan ere, esango nuke ziur aski Gandhik berak euskaldun bakar baten berri izango zuela bere bizitza osoan, San Frantzisko Xabierrena hain zuzen ere, bon, agian baita San Ignazio Loiolakoarena ere, baina oso bigarren mailan aurrekoaren aldean, arrazoi nabarmenen kariaz; era berean, gaur egungo euskaldun gehien-gehienok indiar bakar baten berri izaten dugu egiazki: Mohandas Karamchand Gandhi (1869-1948), Indiaren Aita, eta baita Ez-Bortizkeriaren apostolua ere (termino tradizionala erabiliz, modernoek *leader* esango balute ere).

Bai, dudarik gabe badago lotura berezi batzuk marrazterik Gandhi eta Xabierren artean, Indiaren bitartez lehenik, eta erlijioak biengan izan zuen garrantzi erabakigarrian ondoren. Badira kasualitate batzuk ere, adibidez Gandhi 1948an hiltzea eta *Euskararen Nazioarteko Eguna* hurrengo urtean ospatzen hastea. Baina nire baitan beste oihartzun batek egiten zuen durundi, alegia, Gandhiren *bakezaletasuna* ere ez ote zen Xabierren *euskalduntasuna* bezalako kontu bat,

ez ote zen hori ere gertutik aztertu eta arreta apur batez hausnartu beharreko zerbait, euskaldunak zuzen-zuzenean baikaude *kondaira* horietan inplikatuak, eta oso arinki kontatu izan dizkigute beti. Arinki, gainetik eta gure arazo eta jakin-min bereziei erreparatu gabe.

Ez dakit, zinez, azpian dagoen testua intentzio horrekin idatzi ote nuen, kontzienteki edo inkontzienteki. Baina, babilzko irakurle hori, orain ikuspuntu horretatik irakur dezazun eskatzen dizut, alegia, *sasiko* Historiaren kontra eta *egiazko* Historiaren alde idatzitako ohar luze baten modura. Ahaztu barik, betiere, *egiazko* Historia deitu dugun hori izatez kritikoa dela, interpretazio desberdinei irekia, eta hala izan behar duela *egiazkoa* izan nahi badu. Alegia, *egiazko* Historia kritikoa da berez, eta ez batzuen *errelatoa*, absolutua, arauemailea eta unidirekzionala.

Egia esan, idazteko unean buruan nuen asmo kontzientea ez zen hori, beste hau baizik, Gandhik Indiako hizkuntzei buruz zeukan jarrera aztertzea, Indiaren Aitak egundoko garrantzia ematen baitzion norberaren hizkuntza lantzeari eta edozein hizkuntza-unibertsalismoren (irakur bedi, hizkuntza-inperialismoren) antipodetan baitzegoen. Hortik, adibidez, bigarren paragrafoan «euskal komunitate zientifikoari» egiten zaion aipamen zuzena. Baina testuak aurrera egin ahala bestelako kontu orokorragoetara lerratu nintzelakoan nago. Bestalde, zuzentzen hasita uste dut ez nukeela asmatuko beste ezer hobegorik berridazten.

Ondorioz, jatorrizko testua bere horretan utzi dut, zuzenketa txiki batzuk eginez. Har ditzala gero norberak Gandhiren idazlanak esku artean, eta bere kontuak atera. Eta, bitartean, ondo esanak hartu eta gaizki esanak barkatu, leudekeen inkoherentziak eta errepikapenak barne.

Gandhi eta euskaldunak: identitatea

Gaur Euskararen Eguna da eta mahai gainean dut Gandhiren liburu bat, nire bizitzan irakurri dudana lehena eta orain-

goz bakarra (Ghandi, Mahatma, *Autobiografía: historia de mis experiencias con la verdad*, Madril: Arkano Books, 2008, 399 or.). Gandhik berak azaletik begiratzten dit, argazkian irribarrez, eta nire gogoia erraz hegaldatzen da nerabezaro-ko urteetara, Gandhi idolotzat nuen garai hartara. Zeren, ez dago zertan ukatu, nire baitan miresgarriagoa zen orduan Indiako askatzaile baketiarra Kubako heroi iraultzailea baino, hots, Ernesto *Che* Guevara. Suposatzen dut nire heziketak eta giroak asko laguntzen zuela horretan. Badakit, baita ere, ez dela nire belaunaldiko guztien kasua eta, areago, bat baino gehiago pasatu zela batengandik bestearengana egun batetik bestera. Horrelakoa zen garaia.

Baina ba ote du zerikusirik Gandhik euskaldunekin edo, adibidez, euskal komunitate zientifikoarekin? Badu, eta ez txikia. Testu honetan hori erakusten saiatuko naiz.

Gandhi XX. mendeko pertsonaiarik garrantzitsuenetakoa da mundu mailan, hori guztiok dakigun zerbaite da, besterik ez balitz ere bera izan zelako munduko bigarren estatu populatuaren askatzailea. Lider politiko abertzale bat, beraz, bere herria independentziara eramane zuena. Baina ez da izaten hori euskaldunon artean aipatuena, haren filosofia politikoa baizik, hots, *indarkeria eza* edo, berak bataiatu zuen bezala, *satyagraha*, gure hizkuntzan *egiaren aldeko irromotasuna*. Zeren Gandhi topiko bat aurkeztu izan zaigu beti, *bakearen profeta*, eta besterik ez. Ondorioz bere autobiografia irakurtzea zinez harrigarria suertatzen da, oker ez bango *bakea* ez delako behin ere aipatzen bere ia 400 orrietan zehar eta, aldiz, behin eta berriro, obsesiboki, beste hitz bat agertzen delako: *egia*. Aski da izenburuari erreparatzea: *nire esperientziak egiarekin* (eta ez *bakearekin*). Eta horra galdere: zein da, hortaz, Gandhiren egia?

Gandhiren egia haren bizitzaren eta esperientzien fruitua da eta ez da erraza bi lerrotan azaltzea, baina, nire uste apa-lean, haren egiaren muinean guretzat, euskaldunontzat, garrantzi berezia duen kontzeptu bat dago: *identitate*a. Horretaz jabetzeko liburuaren lehen 150 orrialdeak (hots, lehen

eta bigarren partea) arreta pittin batekin irakurri behar dira. Horra.

Gandhi britainiarrek menderatu eta kolonizatutako Indian jaio zen, klase ertaineko familia batean, ez pobreak baina ezta aberatsak ere. Hasiera-hasieratik bi munduen artean bizida: batetik, Indiako mundu tradizionala, familia, *kasta*, erlijioa... britainiarren eraginpean azkar aldatzen ari den mundua da. Izan ere, Gandhik egunero du aurrean indiarren mendekotasunaren egiaztapena eta, simetrikoki, britainiarren gailentasunaren froga: munduko inperiorik handiena sortu dute, India bera ere berenganatuz, eta hori ez da kasualitatez suertatu, ez, britainiarrak indiarrek baino hobeak direlako gertatu da. Garbi dago, beraz, zein den indiar gazte batek segitu behar duen bidea bizitza honetan arrakasta izan nahi badu: britainiarrak imitatzea, areago, britainiarra bihurtzea osoro. Hori da Gandhiren bigarren mundua.

Gaztaro osoa eragin bikoitz horren eraginpean biziko du: aita eta ama, bereziki, balio tradizioaletan hezten saiatuko dira, bere identitatea bere *kastarekin* berdinduz eta, adibidez, hamahiru urterekin ezkonduz edota erabateko vegetarianismoan haziz. Aldi berean Gandhik egundoko gogoia du britainiarrak imitatzeko eta, hartara, artean nerabe hutsa delarik, ezkutuka haragia jateko saio batzuk egiten ditu eta, behin, putetxe batera joaten da. Janaria eta sexua, horra Indiaren askatzailearen pentsamenduaren mugarri garrantzitsuenetako bi. Horrekin batera janzkera. Hirurei egundoko garrantzia ematen die eta orrialdeak eta orrialdeak eskaintzen ditu horien gaineko esperientziak eta pentsakizunak kontatuz. Harrigarria, ezta? Beharbada ez, horietan baitatza, neurri handi batean, indiar identitate tradizionalaren eta britainiar identitate modernoaren aldeko talka. Ez dira txikikeriak, identitate baten oinarri-oinarrizko adierazpenak baizik. Edo, bestela esanda, borrokan dauden bi identitate kontrajarriren arteko adierazpen nabarmenenak.

Prozesu horren une kritikoa, nire ustetan, Ingalaterrara abokatu ikastera joateko erabakia hartzea izan zen, hori bai-

tzen gizartearen eskaieran gora egiteko modurik ausartena eta egokiena. Aita hila zelarik, anaia nagusiak bultzatzen du (dirua jartzeaz gain); bere ingurune sozialean egundoko iskanbila eta gatazka sortzen da eta bere *kastak* bere baitatik egozteko mehatxua egiten du, eta baita gauzatu ere, Gandhik ez baitzuen amore eman («Descastado» da gertakariak konstatzen dituen kapituluaren izenburua, 45-47. or.). Baina, era berean, bere amaren baimena lortzeko hiru zin gogor («tres votos solemnes», 44. or.) egiten ditu: Ingalaterran den bitartean ez du haragirik jango, ez alkoholik edango, ezta emakumerik ukituko (gogora 18 urteko gaztea izan arren bost urte zeramala ezkondua eta seme bat zeukala ordurako, beraz, bere emazteari erabateko fideltasuna gordetzea da egiazki agindu zuena). Eta Ingalaterrara abiatzen da, itsasontziz, helburu bikoitz honen eraginpean: batetik, oso-osorik ingeles bilaketzea (eta ondorioz gizartean gora egiteko bidean jartzea), baina, bestetik, amari egindako zin solemneak ez apurtzea, bere jatorrizko nortasuna gordez. Ez zen egoera erosoa.

Arazoak bidaian bertan hasi ziren eta etenik gabe iraun zuten Ingalaterran pasatu zituen hiru urteetan: bere inguruko ia inork, ez ingelesik ez indiarrik, ezin zuen ulertu begetarianismoari eusteko tema, jakina zenean superstizio oriental estúpido eta kaltegarri bat besterik ez zela, gizonaren garapen fisiko eta intelektual osoa eragozten zuena. Amari egindako zina, bestalde, ezin zen seriotzat hartu. Sexuarena, tira, errazagoa zen maila pribatuan mantentzea, baina janaria... Bestalde, denek adoretzen dute ingelesez hitz egitera (oso maila baxua zeukan abiatu zenean, eta benetako arazoak zituen ingelesei ulertzeko). Zer esanik ez, europar janzkera ezinbesteko baldintza zen abokatu bati zegokion bizitza sozialean integratzeko. Gandhi heldu berria kar biziz saiatzen da britainiar oso bihurtzen: begetarianismoari gogor heltzea erabakita duenez gero, beste alor batzuetan benetako *jauna* bihurtzen saiatzen da («Jugando al gentleman inglés» da kapituluaren izenburua, 52-54. or.): janzkera berri eta garestiak erosten ditu eta ahalegin biziak egiten ditu gorbataren kora-

piloa ondo egiten ikasteko eta bere ile sarria europar erara orrazteko; ez hori bakarrik, frantsesa, dantza, eta ahoskera ikasteko ikastaro partikularrak kontratatzen ditu, egundoko dirutza gastatuz, eta, hori guztia nahikoa ez, elokuentzia ikastaroetara ere apuntatzen da; azken maila, akabosea, biolina jotzen ikasten saiatzea izango da.

Zorionez, heldu berriaren sukarra izan zen, denborarekin hasi baitzen egokitzen eta bere *britainiartzeari* neurria hartzen. Ondorioa, dena den, garbia da: Indiara itzuli zenerako ez zen gai frantsesez hitz egiteko, biolina jotzeko edota europar dantzak egiteko, baina janzkeraz eta hizkeraz abokatu ingeles perfektu bat zen, goian aipatu dugun hiru salbuespenekin: begetarianoa, alkoholik edaten ez zuena eta emazteari estriktoki fidel zitzaiona. Ondo ohartzen bagara, mota bateko ingelesa zen, Ingalaterran bertan aski ugariak baitziren ohitura horiek zituztenak eta berau ere izana zen elkarte begetariano bateko idazkaria hantxe.

Baina benetako ingelesa ote zen? Handik gutxira Hego Afrikara abiatzen da, abokatu gisa lanera, eta berehala hasten da konturatzen identitatea aldatzeak ez dakarrela, berez, integrazioa: trenean *tertzeran* ibili behar du, zalgurdian ezin du sartu (goian joan behar du), hotel askotan ez dute onartzen edo, onartuta ere, ezin du beste bezeroekin batera bazkaldu... Arazoa, bere larruaren kolorea, ez aski zuria europar askorentzat. Eta hor hasten da bere borroka. Lehentakoa, epaitegian turbantea erabiltzeko debekuak sortua. Janzkera, tontakeriatxo bat besterik ez... Ez, ez da hala, Gandhik berehala ikasi zuen egoera batzuetan ez dela hala. Honez gero geuk ere badakigu.

Eta hizkuntzari buruz, zer? Janari, sexu eta janzkerarekin batera ziur aski Gandhiren identitatearen elementu garrantzitsuenetakoa da. Aurreratu dezagun apur bat: Gandhi *Euskal Herrian Euskarazekoak* baino erradikalagoa da. Baina horretaz hurrengo atalean arituko gara, honetan konforma gaitezen esateaz *nortasunaren dema* dela Gandhi gaztearen pentsaeraren gako nagusietako bat, gure uste apalean.

Gandhi eta euskaldunak: hizkuntza

Aurreko atalean ikusi dugu Gandhiren gaztaroa identitate dema baten barruan garatzen dela: gizartearen eskailean gora egin nahirik nortasun britainiar bat bereganatzen saiatzen da, bere indiar nortasun tradizionala neurri batean ukatuz. Ikusi dugu ere bere hainbat herrikidek ez bezala inoiz ez ziola erabateko ukorik egin bere jatorrizko identitateari, baina pozik jaso zituela Europako eraginak. Gero, lan-aukera baten kariaz Hego Afrikara jotzen du eta borroka politikoari ekiten dio, handik hamarkada pare batera Indian segituko duena independentzia eskuratu arte. Bide berri horretan bere nortasun tradizionala berreskuratzeari ekingo dio, urratsez urrats, hamarkada batzuen buruan Ingalaterrarekin guztiz apurtu arte maila guztietan. Aski da haren azken aldiko janzkera gogoratzea ezagunak egiten zaizkigun argazki guztietan.

Hego Afrika da Gandhiren pentsaera helduaren zinezko sorlekua. Han gizarte guztiz berri baten aurrean suertatzen da: indiarrak gutxiengo zapaldu bat dira sakonki arrazista den gizarte batean eta, aldi berean, beraien artean guztiz zaituta daude; halaber, gehienak pobreak eta ezjakinak dira, zikinak, axolagabeak. Testuinguru horretan esan daiteke Gandhi zerotik abiatzen dela. Horrela, zapalkuntza gorriari aurre egiteko asmoz, handik oso gutxira partidu politiko bat sortzea erabakitzen du: Natalgo Indiar Kongresua (Natal Hego Afrikako eskualde bat da). Kurioso da, 1894an sortu zuen, hots, ia-ia Sabino Aranek EAJ sortu zuen urte berean (1895). Interesgarria litzateke Gandhi eta Aranaren arteko ezaugarri batzuk erkatzea, baina urrunegi joango ginateke. Gera gaitezen gertuago, hots, abertzaletasunak eta identitateak bat egiten duten esparru horretan, hizkuntzan.

Gandhi abertzale bat zen, goitik beherakoa, tipikoa eta topikoa. Esango nuke haurtzarotik bertatik zela abertzale, baina Hego Afrikan hartu zuen horren kontzientzia, alegia, hantxe ikusi zituen bere begiekin India osotik etorritako in-

diarrak, beraien artean zatituak baina era berean zapalduak. Erremedioa, Gandhiren begietan, bikoitza zen: batetik, beren arteko batasuna bultzatzea, hots, haiei ulertaraztea *denak direla aberri bakar bateko umeak* eta bat eginda egon behar dutela, eta bestetik, beren identitate nazionalari uko ez egiten erakustea, bereziki, beren hizkuntzei eta erlijioei eustea.

Azken oharrak azalpen osagarri bat behar du: Indian hainbat erlijio desberdin dago eta askotariko hizkuntzak hitz egiten dira. Hori oso garrantzitsua zen Gandhirentzat: behin eta berriro azpimarratzen du zein garrantzitsua den bakoitzak bere hizkuntzari eta erlijioari eustea, hots, zein bere hizkuntzan alfabetatzea eta bere erlijioa praktikatzea. Baina,aldi berean, indiar guztiak saiatu behar dute beste erlijioak ezagutzen eta beste hizkuntzak ikasten, neurri batean behintzat. Finean, denak dira indiarrak, hots, aberkideak, hori da sakoneko mezua. Baina bada abertzale tipiko batengan aurkitu ohi den beste ezaugarri bat ere: bere aberkideekiko oso kritikoa da, min handia ematen dio haien arteko liskarrak, utzikeriak, ezjakintasunak, zikinkeriak (bai, behin eta berriro bereziki aipatzen du zikinkeria). Ondorioz, zapalkuntzaren aurkako borrokari ekitea herriaren kultura eta gizalegea igotzeko aukera gisa ikusten du; alegia, mugimenduaren helburua ez da soilik politikoa, baita kulturala ere, hitzaren zentzurik zabalean. Nahi bada, zentzu moralean ere.

Hizkuntzari dagokionez, Gandhi erradikala da: behin eta berriro ikusiko diogu bere ama hizkuntza, gujaratera, hizpidera ekartzen haren erabilera defenditzeko. Era berean, Indiako beste hizkuntza nagusiak, hindia, urdua, tamilera, teluguera... ikasten saiatuko da eta, dakien neurrian, praktikatzen eta beste batzuei erakusten. Gujaratera bere etxeko hizkuntza da eta uko egingo dio bere umeak eskolara bidaltzeari, besteak beste onartezina zaiolako ama hizkuntzan ez irakastea. Noski, ez dago ingelesaren aurka eta bere umeek ingelesez ere ikasiko dute (besteak beste beti izan zituen lagun ingeles ugarietikiko kontaktuaren bidez), baina argi du guja-

ratera dela bere lehen hizkuntza eta guztiz erradikala da horretan. Eta hori gertatzen da testuinguru batean non *denek* aholkatzen zioten umeei *goi heziketa* bat ematea, alegia, ingelesez. Hori zen hain justu ere Indiako elite intelektual eta ekonomikoen jokaera, beren umeak ingelesez heztea. Gandhi horren antipodetan egongo da.

Egia esan, garbi dago Gandhi ez dagoela ingelesaren aurka, baina oso mingarria zaio bere herrikideei ingelesez mintzatzen entzutea. Umilaziotzat hartzen du, Indiaren mende-kotasun gorriaren erakusgarritzat. Zehatz dezagun: Gandhirentzat arazoa ez da ingelesekin ingelesez hitz egitea, baizik eta indiarrei beraien artean ingelesez entzutea, hots, beraien indiaritasunaz lotsatzen direla frogatzea. Adibidez, 1901ean, artean batere ezaguna ez denean, Indiara itzultzen da aldi baterako eta Indiako Kongresuaren batzarrean parte hartzen du; bere inpresioa guztiz negatiboa da, penagarria, bi ohar nabarmentzen dituelarik bereziki: bazter guztietan ikusten den zikinkeria neurrigabea (detaile nazkagarriak ematen ditu) eta ingelesa izatea kongresukideek, hots, Indiako elite politiko abertzaleek, darabilten hizkuntza bakarra, sistematikoki. Bi ezaugarriok, zikinkeria eta ingelesaren erabilera, bat egiten dute bere espirituan aberriaren egoera penagarriaren erakusgarritzat.

Dena den, Gandhiren baitan badago erabaki erradikalentzako unerik eta baita ere pragmatismorako unerik ere. Aipa ditzagun adibide pare bat. Horrela, 1915ean Indiara itzultzen denean, ordurako lider politiko ezaguna delarik, protesta publikoa egiten du bere omenez antolatu den ekitaldian hitzaldi denak ingelesez izan direlako: berau da eskerrak emateko orduan gujaratera erabiltzen duen lehena, ez beldurrik gabe hala ere (294. or.). Kurioso da, ekitaldi politiko abertzale batean berau, Hego Afrikatik datorrelarik, da bertako hizkuntza erabiltzen duen bakarra, baina adi, ez dago ingelesik aurrean, denak indiar abertzaleak dira... eta beldurrez dago txartzat hartuko ote duten gujaratez hitz egitea! Handik hiru urtera Indiako erregeordeak

gonbidatzen du ekitaldi publiko solemne batean parte hartzera, gobernuia sustatzen ari den errekrutamendu-kanpainaren alde ager dadin; Gandhik hindiz hitz egiteko baime-na eskatzen du; erantzuten zaio bietan hitz egin dezakeela, hindiz eta ingelesez; finean, Gandhik esaldi bakarria esaten du, hindiz; lehen aldia omen da inor ausartu zela erregeordearen aurrean hindiz, eta hindiz bakarrik, hitz egitera, ekitaldi publiko batean gainera (344. or.). Ekintza sonatua izan zen. Gogora dezagun urte horietan gutxi gorabehera beste horrenbeste gertatu zela gure artean: Eusko Ikaskuntzaren III. Kongresuan, Gernikan, 1922an, Julian Elortza Gipuzkoako Aldun Nagusiaren ahotik lehen aldiz entzun zuen euskara Alfonsito XIII.a erregeak. Orduan ere zeresan ugari sortu zuen ekimenak.

Izan ere, galde daiteke ea zein zen herriaren hizkuntza (gujaratera, hindia, urdua, tamila...) erabiltzeko benetako oztopoa: ingelesten menderakuntza ala elite abertzalearen utzikeria? Musika hori ezaguna zaigu euskaldunoi, baina orain ez gara luzatuko azalpenetan. Garbi gera bedi, hori bai, zein zen Gandhiren jarrera, adibidez aipu honetan ikusten dena:

Me convertí en presidente de Shaba Satyagraha [elkate abertzale bat] y comprendí muy pronto que eran muy remotas las posibilidades de llegar a un acuerdo con la intelectualidad que componía nuestra organización. *Mi insistencia en el uso del gujaratí*, como también algunos de mis otros métodos de trabajo, que les resultaban demasiado peculiares, provocaron no poca preocupación entre ellos (354. or.).

Baina argi dago Gandhik herriaren hizkuntza erabiltzen zuen bakoitzean, oso ondo hitz egiten ez bazuen ere, harre-
ra ezin hobea lortzen zuela oinarriko militanteen eta herri-
tarren artean:

No estaba allí para pronunciar un discurso en el perfecto y pulido *urdu* de los musulmanes de Delhi, sino para expresar mis puntos de vista en el basto *hindí* al que yo podía recurrir. Y en eso me acompañó el éxito. Esta conferencia me suministró la clara evidencia de que únicamente el *hindí-urdu*

puede llegar a convertirse en la lingua franca de la India. Si hubiera hablado en inglés, no hubiera impresionado en la forma en que lo hice... (371-372. or.).

Errepara diezaiogun, batez ere, kurtsibaz jarri dugun esaldiari: «mi insistencia en el uso del gujaratí». Aipatzen ari garen liburua bera (*Autobiografía*) gujarateraz idatzi zuen, 1925ean, eta gero itzuli zuten ingelesera. Orduan ere, ziur naiz, kritika bat baino gehiago jasoko zuen hizkuntza *zabalago* bat ez erabiltzeagatik, eta kritikarik latzenak, ziur aski, ez zizkioten egingo ingelesek, *intelektual abertzaleek* baizik: hori iradokitzen digu Gandhik berberak liburu horretan. Horrek ez du esan nahi Gandhik uko egiten ziola ingelesa erabiltzeari, baina pragmatismoari buruzko kontsiderazio oro gorabehera, garbi dago zein zen bere lehentasuna.

Bai, musika ezaguna euskaldunentzat; hemen ere badugu, adibidez, bere memoriak hizkuntza *zabalago* batean idaztea aukeratu duenik, euskaldunen artean sekula ez baita falta izan jende praktiko eta pragmatikorik.

Baina aski da, utz dezagun gogoeta hemen. Ez da nire asmoa izan Gandhi *osoa* esplikatzea. Artikulu honetan printza txiki batzuk baino ez ditut aipatu nahi izan, gure artean gutxitan aipatzen direnak baina, nire ustez, euskaldunontzat garrantzi berezia dutenak. Nagusia hauxe da: Gandhiren kezken artean identitatea zegoen eta horren barruan garrantzi handia ematen zion herri-hizkuntzen erabilerari. Beste hau ere, apika: ez letorke txarto Indiako historiari eta esperientziari begiratu bat eskaintzea. Ea nor animatzen den.¶

1. Artikulu honen lehen bertsio bat UEUren *Ingumak Laborategian* blogean argitaratu zen (www.unibertsitatea.net/blogak/inguma), bi zatitan, 2011ko abenduaren 13an eta 21ean. Eskerrak eman nahi dizkiot bereziki blog horren arduradun den Uxue Martinezi, artikulua idaztera adoretzeagatik eta hura txukun eta zoli argitaratzeagatik. Halaber, eskerrak eman nahi dizkiot Joxe Azurmendiri hura irakurrita *Jakin* aldizkarian argitaratzeko aukera eskaintzeagatik. Nire asmoa jatorrizko artikulua hura luzatzea eta aberastea litzateke, baina azkenean zuzenketa gutxi batzuk eginda igorri dut berriro, zaila egiten baitzait Gandhik euskaldunen artean izan duen eraginari, edota izan beharko lukeenari, ganorazko beste ezer gaineratzea. Esperantza badut, hala ere, gaia ez dela honetan agortuko eta besteren batek, edo batzuek, emango diotela jarraipena, aldizkari honetan bertan edo beste edozeinetan.